

Dnes tak bydlí každý

Spolubydlení jako typický průvodní jev postadolescence

Příspěvek na Konferenci Životní dráhy z kvalitativní a kvantitativní perspektivy

20. - 21.10. 2011

Karolína Vránková (karolina.vrankova@centrum.cz)

„Zároveň s emocionalizací a intimizací bydlení zůstávají v bytě jen rodiče s dětmi jako základní sociální jednotka moderního bydlení,“ píše německý sociolog bydlení Hartmut Häußermann¹. Vlastně již začátek průmyslové revoluce a oddělení práce a bydlení vedlo k tomu, že z obydlí zmizeli nepřibuzní. Postupně se stěhovali pryč také vzdálení příbuzní a celá moderní epocha směřuje k bytu, který obývají rodiče a jejich děti. Vedlo to k postupné nivelizaci bydlení a vše (bytová politika, výstavba, projektování) směřovalo k bydlení nadesignovanému právě pro potřeby nukleární rodiny.

Nyní však sociologie reflektuje změnu a nárůst takzvaných nových typů domácností²: jednočlenných domácností, domácností s jedním rodičem, nebo různě komplikovanými vzory patchworkových rodin. Proměna bydlení je prostě přirozený důsledek proměny společnosti.

Jednou z novinek je, že do obydlí znovu vstupují cizí lidé. Právě spolubydlení mezi nepřibuznými bylo předmětem mého příspěvku na Konferenci životní dráhy.

¹ Häußermann, H., Siebel, W., *Soziologie des Wohnens*, Weinheim, Mnichov: Juventa 2000, s. 30
² Häußermann, H., Siebel, W., s. 322

Důvody

Můžeme najít dvě základní příčiny. Zaprvé je to rozvolnění a diferenciací rodinných vazeb a destandardizace biografí, což vede také k úbytku standardních nukleárních rodin rodičů a oboustranně vlastních dětí. Nahrazují je rodiny s jedním rodičem, nebo s rodičem nevlastním, střídavá péče, domácnosti jednočlenné. Modely se v průběhu života také střídají častěji, než tomu bylo dříve, a tak je normální rodina raritnější

Zadruhé je to prodloužená postadolescencí. Období vstupu do dospělosti, se prodlužuje a budí také stále větší odborný zájem, proto několik slov k němu.

Postadolescencí

Sociologie toto nové období v životě člověka aktuálně vědecky ohledává a nachází pro ně různé termíny. Například post-adolescencí (slovy sociologa Oliviera Gallanda) či vynořující se dospělost (emerging adulthood, dle Jeffreyho Arnetta³) anebo německé nachjugend čili něco jako „pozdní mládí“⁴. Tito sociologové předpokládají vznik nové fáze životní dráhy, kdy mladý člověk již není dospívající a není ještě úplně dospělý.⁵

S tím samozřejmě souvisí otázka, co je v dnes dospělost a jak je definován vstup do dospělosti. Jana Chaloupková dokazuje, že vnímání vstupu do dospělosti se liší dokonce i mezi evropskými zeměmi. Některé z tranzitních bodů, které musí každý jedinec projít, aby se v konkrétním společenském kontextu „stal dospělým“, jsou však univerzálně přijímané. Jeden z nich je odchod od původní rodiny a založení vlastní domácnosti. Mediánový věk pro odchod od rodičů v Česku je 25 let u žen a 27 let u mužů. V tomto věku je bez stálého partnera a dětí 7 procent žen a 16 procent mužů.

Teze příspěvku

Z toho vyplývá **teze číslo 1**: Právě mladí muži a ženy, kteří žijí bez partnera, často ještě studují nebo jsou na začátku kariéry a nemohou si tedy dovolit finančně náročnou formu jednočlenné domácnosti, jsou hlavními obyvateli vícečlenných nepřibuzenských domácností. V určitých socioprofesionálních skupinách (hlavně studující z měst) se to stalo běžnou alternativou k jiným modelům.

Teze číslo 2 říká: Výhody takové domácnosti jsou jednak ekonomické, což vyplývá ze základní ekonomické logiky sdílení, že totiž čím více lidí se dělí o náklady spojené s bydlením, tím jsou nižší. Existuje ale také řada důkazů, že kromě finančních benefitů přináší spolubydlení benefity sociální. Sociální sdílení může být pro účastníky podstatnější než ekonomické a může dokonce překračovat fyzický prostor bytu.

Metody výzkumu

³ Chaloupková J. (ed.), *Proměny rodinných a profesionálních startů*, Praha: SOÚ 2010, s. 26-27

⁵ Chaloupková J., s. 29

K podpoře svých tezí jsem použila data z výzkumu, který jsem prováděla v rámci své doktorské práce v akademickém roce 2009/2010 na stipendijním pobytu v Berlíně. Jsou sebrána metodou hloubkových polostrukturovaných rozhovorů a zúčastněného pozorování.

Další data pocházejí z hloubkových rozhovorů z ČR. Dále jsem provedla textovou analýzu inzerátů na serveru www.espolubydleni.cz a internetových debat o spolubydlení na českých a německých serverech.

K tomu poznámka: Část mého výzkumu pochází z Německa, kde je spolubydlení z různých důvodů rozšířenější a šířeji akceptovanou formou domácnosti. (Z důvodů historických: tradice spolubydlení sahá až do 60.let, a z důvodů sociálních: dřívější odchod z domova, pozdější vstup do dlouhodobého partnerského svazku.) Je zde také k dispozici více kvantitativních dat. Předpokládáme tedy, že i ČR bude následovat tuto tendenci, tak jako v mnoha sociodemografických trendech, i když tak jako u ostatních tendencí to zřejmě neplatí beze zbytku a teprve budoucnost ukáže, byl-li tento předpoklad správný.

Nepříbuzenské domácnosti v Německu a Česku

22,9 procent německých studentů žije v domácnosti se spolubydlíci. Tento počet se mírně zvyšuje, od roku 2003 o 0,8 procenta.⁶ Od roku 2005 je nepříbuzenská domácnost („wohngemeinschaft“) také novou kategorií v typologii domácností v Mikrocenzu německých domácností. Z tohoto šetření vyplývá, že 722 tisíc (4 procenta) obyvatel, kteří žijí bez dětí a partnera, sdílí domácnost se spolubydlíci, cca tři čtvrtiny z nich jsou mladší než 45 let.⁷

Srovnatelné údaje z Česka nejsou pravděpodobně k dispozici. Existují však nepřímé důkazy o spolubydlení. Jedn z nich je existence nejméně desítky inzerčních serverů ([espolubydleni.cz](http://www.espolubydleni.cz), dohodnise.cz, spolubyty.cz, chcispolubydlici.cz, espolubydlici.cz a další. Provedla jsem analýzu sto inzerátů na serveru www.espolubydleni.cz. Analyzovala jsem nabídku i poptávku po spolubydlení v Praze ke dni 20.8. 2011.

Espolubydleni.cz

V inzerátech jsem hledala důkazy pro své základní teze: že spolubydlení je průvodní jev postadolescence a že je typické pro studenty, případně profesionály na začátku kariéry. Hledala jsem proto údaje indikující věk a profesi.

1. Indikátory věku:

22-25 let	6
25-30 let	7
Více než 30	3
chalan	

⁶ *Die wirtschaftliche und soziale Lage der Studierenden in der Bundesrepublik Deutschland 2006*. Berlin, Bonn, 2007, s.36. Dostupná http://www.bmbf.de/pub/wslsdl_2006.pdf,

⁷ *Auszug aus dem Datenreport 2008*, Wiesbaden, Statistický úřad SRN

kluk	
holka	2
slečna	7
mladý/á	5
dívka	2
holčína	2

Objevila se řada indikátorů mládí, nic ale nenaznačuje, že by spolubydlení poptávali nebo ho nabízeli lidé ve vyšším věku. Věk nad třicet let uváděli tři inzerující, přičemž to bylo 32 a 33 let. Vůbec nejstarší inzerentce, která uvedla věk, bylo 37 let.

2. Indikátory profese

student/ka	17
doktorand	
VŠ	
pracující	6
sestřička	2
učitelka MŠ	

Pokud byla v inzerátech uvedená profese, jednalo se nejčastěji o studenty. Objevili se ale i pracující.

Inzeráty na espolubydleni.cz narozdíl od inzerce na jiné formy bydlení liší tím, že zde inzerují povahové rysy. Objevily se přívlastky jako pohodový/ pořádný, fajn. Podporuje to tezi, že spolubydlení je také sociální aktivita a na trhu spolubydlení tak lidé inzerují také své sociální kompetence.

Pokud šlo o předmět inzerce, nejčastěji se nabízel/poptával samostatný pokoj, případně samostatný neprůchozí pokoj. Objevily se však také inzeráty na místo ve dvoulůžkovém pokoji (ve vybraném vzorku 5 krát) a na místě ve dvojlůžkovém trojlůžkovém pokoji (1 krát).

Internetová fóra o spolubydlení

Hledala jsem internetové debaty, kde si lidé sdělují své poznatky, zkušenosti a očekávání spojená se spolubydlením, a to jak na českém, tak na německém internetu. Jsou zde tematizovány tyto otázky týkající se spolubydlení

- pořádek, čistota, klid
- právní a finanční stránka
- rady a návody, jak vybírat spolubydlení a jak je organizovat
- sociální vztahy, „kalení“
- obecné úvahy o spolubydlení

Na českém internetu se debaty točí skoro výhradně kolem praktických a technických stránek spolubydlení. Na německých webech bylo možné najít také zajímavé a becné úvahy samotných aktérů. Tematizují jak ekonomický, tak sociální rozměr spolubydlení.

- „Ve veřejnosti má WG pořád odér alternativců anebo studentů na matracích. Jen velmi zřídka slyším člověk o chytrých, úplně normálních lidech v prvotřídních bytích, jaký by si sami nemohli dovolit.“
- „Bydlení rovná se WG, v Mnichově si člověk těžko zaplatí cokoliv jiného.“
- „WG je nejlepší způsob jak se naučit dělat něco v týmu, to je nenahraditelné zvláště v této době chudé na rodinné vztahy.“
- „WG to je moderní způsob zasiťování možnost najít v neznámém městě nové kontakty.“

Obecně je v Německu možné najít také řadu dalších popkulturních textů o spolubydlení různé rádcy typu „jak přežít“, typologie, testy. Časopis Der Spiegel například vyhlásil soutěž o nejlepší vzkaz na ledničce ve společné kuchyni, existují vtipy o blondýnách ve WG a tak dále...

Také tato populární interpretace fenoménu spolubydlení by zasloužila podrobnější analýzu, i z letmého pohledu však vyplývá, že domácnosti nepříbuzných mají své svébytné problémy, organizaci, rituály i sociální pravidla. To podporuje tezi, že spolubydlení je, přenejmenším v některých případech, také specificky strukturovaná sociální aktivita.

Rozhovory se spolubydlíci

Na konferenci jsem představila dva respondenty svého výzkumu. Je to česká novinářka Lucie, která sdílí byt v Praze a německý student historie Johannes, který sdílí dům v Berlíně.

Lucie

Lucii je 26 let, pracuje jako novinářka. Její dráha bydlení zahrnuje různé formy bydlení: spolubydlení, bydlení s partnerem, vysokoškolskou kolej. Momentálně bydlí s jednou ženou v bytě v Praze na Žižkově. Má samostatný pokoj, její spolubydlíci má dva pokoje, sdílí kuchyni a koupelnu.

Lucie mluví v rozhovoru o tom, že mnoho jejích kolegů z vysoké školy v Brně využilo možnost bydlet ve společném bytě a to zejména pro větší komfort, narozdíl od kolejí, kde byly „trojúžáky“ a společné sprchy. Po druhém ročníku bakalářského studia bydlelo ve společných bytech dle jejího odhadu osmdesát procent studentů, kteří nebyli z Brna, kde studovala. Koleje a spolubydlení jazykem brněnských studentů „privát“ vnímali studenti jako rovnocenné alternativy. Lucie shrnuje svůj postoj k spolubydlení slovy: „celý ten způsob bydlení je normální.“

Lucie si zvolila spolubydlení primárně z finančních důvodů, i ona však oceňuje sociální stránku spolubydlení. „Možná bych si připadala komfortněji, kdybych měla vlastní byt, ale musela bych přidat další čtyři tisíce a já ty peníze dám raději do jiných věcí. Možná je i příjemnější, že v tom bytě nejsem sama.“ Lucie se svou spolubydlíci „někdy povídá“, stará se v její nepřítomnosti o jejího kocoura, jde s ní „někdy na pivo, někdy do kina“ neboli sdílí i činnosti mimo samotné bydlení.

Na otázku, jaké by podle ní bylo ideální spolubydlení, Lucie popisuje představu, kde je sociální stránka spolubydlení posílená „tak maximálně čtyři lidi, ne jen holky, kdy každý má svůj pokoj, na dobrém místě. Občas by se společně vařilo, třeba o víkendu, občas nějaká party, ale ne denně.“

Z rozhovoru s Lucií vyplývá, že: spolubydlení kvalifikuje jako běžnou alternativu k jiným typům domácnosti, že ji k této volbě vedou finanční motivy a že sociální stránka se svými specifickými aktivitami charakteristickými pro tuto formu domácnosti, je taktéž přitažlivá.

Johannes

Johannesovi bylo v době rozhovoru (březen až duben 2010) 27 let a studoval učitelství dějepisu. Jeho dráha bydlení byla přímočará : v 18 letech opustil dům svých rodičů a od té doby bydlel výhradně ve sdílených bytech. Poslední 4 roky pak strávil v domě v berlínské čtvrti Friedrichshain, který sdílí společně 27 obyvatel. Sdílení je zde velmi široké a zahrnuje organizaci provozu celého domu a klubu v přízem jeho opravy a údržbu. Spolubydlíci uplatňují sofistikovaný systém samosprávy, založený na kolektivním rozhodování částečně také společně hospodaří.

Johannes připouští v rozhovoru, že to je náročná forma bydlení, že intenzivní sdílení znamená také velký potenciál konfliktů. Ekonomika domu a jeho provoz vyžaduje od obyvatel disciplínu, která je však těžko vymahatelná. Přesto Johannes velmi oceňuje sdílení i za cenu komplikací a žertuje na toto téma „asi jsem emocionální masochista.“

Hlavní výhoda takového bydlení je pro něj právě mnohost sociálních zážitků: „Výhoda velké skupiny je v nezávaznosti(...) je možné podnikat s různými lidmi různé věci, nebýt pořád zaměřený jen na jednoho člověka.“

Johannes neplánuje jiný model. „Nedokážu si představit, že bych někde bydlel jen s partnerem,“ říká. Přichází řeč i na to, že tento model je stále běžnější a stále šíře akceptovaný. Moji rodiče se tomu někdy diví a já se zase divím, jak mohli žít bez WG. Dnes tak bydlí každý.“

Shrnutí: Johannes bydlí s ostatními zejména pro sám fakt sdílení. Ukazuje, že sdílení mnoho podob a může se týkat různých oblastí bydlení.

Závěry (k dalšímu zkoumání)

Spolubydlení nepříbuzných je možná alternativa k jiným formám domácnosti. Jakkoliv nevíme, jak masivně je rozšířena, dá se říci, že přinejmenším v některých socioprofesionálních a věkových skupinách je akceptováno jako plnohodnotná alternativa k jiným formám bydlení. Při srovnání Česka a Německa se zdá, že v Německu vnímána jako běžnější než v ČR vzhledem k delšímu období postadolescence a větší tradici.

Spolubydlení = bydlení + spolu. Sdílení při bydlení není jen ekonomicky výhodné, ale přináší i sociální benefity, jichž se dosahuje za uplatnění specifických pravidel a které jsou kromě ekonomických důvodů další motivací k spolubydlení.

Tyto závěry nejsou definitivní a v rámci doktorské práce je doufám dále zpřesním, doložím dalšími daty a interpretuji.